

LIE DRIJFT BOVEN

HET HUMANISTISCHE OEUVRE VAN PHILIP AGUIRRE Y OTEGUI

Van alle Belgische hedendaagse kunstenaars is Philip Aguirre y Otegui (1961) de meest humanistische. Zijn uiteenlopende kunstwerken eren de kwetsbare mens hier en ver weg. De Antwerpse kunstenaar probeert engagement te verzoenen met klassieke schoonheid, en dat verklaart wellicht zijn eerder trage opmars.

Normaal is het voorrecht weggelegd voor kunstenaars als Luc Tuymans en Jan Fabre, maar in februari 2013 haalde ook Philip Aguirre y Otegui het VRT-journaal. De camera volgde de kunstenaar in Douala in het Centraal-Afrikaanse land Kameroen. We zagen mannen zwoegen op een modderige heuvel bij een bron met veel mensen. Zwarte kinderhandjes betastten een maquette in klei van een amfitheater. Zo moest het kunstwerk er uiteindelijk gaan uitzien: de berg getransformeerd in een soort arena rond het bassin met de bron. De bron, die als wasplaats fungeert en waar bijna duizend gezinnen uit de sloppenwijk dagelijks water halen, zal dan ook beter toegankelijk en hygiënischer zijn.

Ndogpassi III Théâtre Source is een project met een voorgeschiedenis. In 2010 nam Aguirre deel aan de Triënnale van Douala, die in het teken van het water stond. De Antwerpse kunstenaar toonde er een maquette voor een amfitheater rond een bron, samen met tekeningen. Daarop kreeg hij de uitnodiging om het project tegen de volgende triënnale te realiseren. Om dat mogelijk te maken, was de kunstenaar niet te beroerd om naast de 15.000 euro die de Vlaamse Gemeenschap hem via Ontwikkelingssamenwerking had toegeschoven, nog dubbel zoveel bijeen te bedelen. Hij deed dat via de verkoop van een multipel van de maquette in terracotta en een ets van de ontwerptekening.

ERIC BRACKE

werd in 1960 geboren in Wetteren. Studeerde sociale wetenschappen aan de Universiteit Gent. Schrijft als freelancejournalist over beeldende kunst, cultuur en sociaal-maatschappelijke onderwerpen.

Adres: Wegvoeringstraat 115, B-9230 Wetteren.

BOOTVLUCHTELINGEN

Dat verstrekkende engagement typeert de kunstenaar. Zijn werk is nooit een vrijblijvende aanklacht van misstanden, maar getuigt steeds van een oprechte en soms ook lichamelijke betrokkenheid. Zo is ook *Gaalgui*, het beeld met de opgerichte prauw dat hij in 2009 op Beaufort3 toonde en nu nog altijd aan de havengeul van Nieuwpoort te bewonderen is, het resultaat van een lange samenwerking met de vissers van het Senegalese havenstadje M'Bour. Aguirre was er eind jaren negentig een eerste keer geweest op uitnodiging van de ngo Vredeseilanden. Hij keerde herhaaldelijk terug en in 2008 leefde hij drie maanden tussen de vissers om *Gaalgui* te maken. De ranke opstaande vissersboot – Gaalgui betekent prauw in Wolof – is het symbool van een bedreigde vissersgemeenschap. Generatie na generatie leefden de inwoners van M'Bour van de vis die ze uit de zee haalden, terwijl andere stadsgenoten aardnoten teelden. Vandaag loont de kleinschalige visvangst met de prauwen nauwelijks nog. Ook de boeren zien zich genoodzaakt minder rendabele maniok, maïs en zuring te kweken in plaats van aardnoten. Hopeloze jongeren stappen daarom massaal in de kano's om de gevaarlijke oversteek te wagen naar Europa via de Canarische eilanden.

Men hoeft die problematiek er niet bij te denken, het beeld *Gaalgui* laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Tijdens Beaufort kon je er namelijk in een soort hokje stappen waar de video werd vertoond van de Senegalese Aicha Thiam. *Le Cri de la Mer* van deze cineaste, die in Merksem is geboren, gaat over de moeders die hun zonen hebben verloren op de boottocht naar het beloofde land. Teksten van onder andere de Senegalese schrijver Abass Ndione beschreven de lokroep van de oceaan om alles achter te laten.

Philip Aguirre, *Gaalgui*, Nieuwpoort, België,
12 meter hoog, 2009 Foto © Koen de Waal.

Philip Aguirre, werf *Gaalgui*, M'Bour, Senegal,
2008 Foto © Koen de Waal.

In M'Bour zelf staat een kleinere versie van het beeld (zes meter), dat bij de inhuldiging in december 2008 *hommage aan de vissers* is gedoopt. In de periode dat hij met de scheepsbouwers in M'Bour aan de slag was, verzamelde de kunstenaar ook wrakhout van prauwen waarmee hij sculpturen assembleerde die met hun verweerde textuur en fragmenten van kleurrijke beschilderingen de zintuigen bedwelmen.

WAARDIG HANDHAVEN

Migratie, alles achterlaten, vluchten... Het loopt als een rode draad door het oeuvre van Aguirre. Dat zijn vader na het bombardement op Guernica in april 1937 als jongeman uit de Baskische stad Bilbao moest vluchten, verklaart wellicht mede zijn gevoeligheid voor dit thema. Een bekend werk in dit opzicht is *Matrasdrager*, dat in het luchthavengebouw van Zaventem is opgesteld. De man is van beton en de matras is een echte schuimmatras. Naar verluidt trekken mensen de matras geregeld van het beeld en zoeken dan een donker hoekje in het luchthavengebouw om te slapen. De basis voor deze sculptuur was een foto in de krant. Aguirre laat de man die zijn matras als enige bezit op zijn rug meeneemt, zijn waardigheid behouden. Het is typisch voor Aguirre dat hij zijn personages niet voorstelt als deerniswekkende armoedzaaiers, maar als mensen die zich waardig handhaven in moeilijke situaties.

Naast de problematiek van de vluchteling weerspiegelt het oeuvre van Aguirre nog andere ingrijpende gebeurtenissen uit de familiegeschiedenis. Zo heeft de familie aan moederskant geleden onder de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog. Zijn beklemmende werk in de Dossinkazerne, nu het Holocaustmuseum, getuigt dan ook van een grote inleving in de tragische Jodenvervolging in Antwerpen. Onder een met drie borden en evenveel lepels gedekte tafel liggen vader, moeder en zoon naast elkaar op de rug, als in een doodskist, de ogen gesloten, de handen innig verstrengeld. De tafel is hun schuilplaats, maar door de serene manier waarop ze naast elkaar uitgestrekt liggen, kun je het ook beschouwen als hun graf. De titel, *15 augustus 1942, Lange Kievitstraat Antwerpen* verwijst naar de eerste jodenrazzia in de Scheldestad tijdens de Tweede Wereldoorlog.

ARCHITECTUUR ALS BESCHUTTING

Een tijdloos motief dat telkens weer in zijn oeuvre opduikt, is de architectuur als beschutting. Op verschillende momenten in zijn ontwikkeling maakte Aguirre schaalmodellen van eenvoudige huisjes en architecturale elementen als trappen en tuinmuren. Zelf zegt hij geboeid te zijn door de architectuur omdat het heel dicht bij beeldhouwen staat. “We zijn allebei bezig iets te bouwen, zowel de architect als de beeldhouwer. Vele vormen komen in beide disciplines terug, zoals de zuil. De zuil fascineert me en is ook in de architectuur heel belangrijk. We zijn bezig met verticalen, de axis mundi (*in religies en mythologieën staat de axis mundi of wereldas voor de centrale verbindingslijn tussen het zichtbare en het onzichtbare, de wereld en de hemelse sferen, EB*).”

Afgezien van de formele banden tussen beeldhouwkunst en architectuur vindt Aguirre het ook interessant om de woningbouw op een sociologische manier te “lezen”. Zo boetseerde hij een schaalmodel van een typisch Vlaams gehucht, met huizen met zadeldak en schuurtjes erachter (*Nazareth*). Op de overzichtstentoonstelling in het Mu.ZEE te Oostende in het voorjaar 2013 confronteerde hij deze maquette met exotischer modellen. Twee ervan verbeelden zijn herinnering aan de kapotte, classicistische negentiende-eeuwse huizen aan de Malecón in Havana, waar men vaak nog een armoedige verdieping bovenop bouwt. Een vierde model symboliseert de Afrikaanse architectuur.

Deze interesse voor woningmodellen sluit ook nauw aan bij de thematiek van de vluchtelingen die op hun exodus beschutting zoeken met de middelen die voorhanden zijn. In de groepstentoonstelling *Landverhuizers* (2004) in de Warande te Turnhout bouwde Philip Aguirre de installatie *Bidon-refuge* met een dak van golfplaten en opengesneden olievaten als muren. Daarin toonde de kunstenaar een video die hij in januari 2002 maakte bij het toenmalige vluchtelingencentrum van Sangatte in Frankrijk,

Philip Aguirre, *L'Édition populaire*, houtsnede, 2010.

nabij de Kanaaltunnel. Daar verzamelden zich indertijd honderden asielzoekers in de hoop via de tunnel in Engeland te geraken. In de krant *De Standaard* verklaarde de kunstenaar: “Ik heb daar mensen gezien met kapotte anoraks en jassen vol gaten, die al vele keren over de prikkeldraad geklommen waren, en telkens weer opgepakt en teruggestuurd werden door de bewakers van het Eurostar-complex. Maar zij gaven de moed niet op. Zij wisten dat veel van hun voorgangers na maanden proberen uiteindelijk toch in Engeland geraakt waren, en daarom bleven ze hopen. (...) Ik heb ze met veel schroom verfilmd. Ze deden me denken aan de tafereelen met landverhuizers van de Brusselse schilder Eugène Laermans, die in ons land gelijkaardige kolommen met berooide Vlaamse mensen heeft zien voorbijtrekken.”

L'ÉDITION POPULAIRE

In 2010 is Philip Aguirre begonnen met houtsneden te maken die hij verspreidt onder de titel *L'Édition populaire*. De naam verwijst volgens de kunstenaar naar een “oud Brussels uitgeverijtje dat goedkope literatuur voor het volk uitbracht”. Aguirre vindt het niet alleen belangrijk om werk te maken dat inhoudelijk door een breed publiek te bevatten is, hij wil ook dat zijn kunst binnen het bereik ligt van mensen met een kleine beurs. De krant *De Morgen* tekende op dat hij dit doet naar het voorbeeld van Frans Masereel (1889-1972), die het moderne, alledaagse leven in de grote steden tijdens de eerst helft van de twintigste eeuw vastlegde in zijn houtsneden. “Als zelfs humaniorastudenten een werk van mij in huis kunnen halen, wordt kunst al veel toegankelijker”, stelde de kunstenaar.

Aguirre ziet zijn houtsneden veeleer als een “catalogus of een atlas van zijn werk”, aangezien ze thema's van zijn beelden en etsen oppikken en in een democratische vorm verspreiden. Soms bevatten ze ook verwijzingen naar zijn reizen naar Zuid-Amerika en Afrika.

Aguirre lijkt ook gretig elke kans te grijpen om een werk voor de publieke ruimte te maken. De lijst van beelden op pleinen, in tuinen en openbare gebouwen is lang. Het al genoemde *Matrasdrager* in het luchthavengebouw is in dat opzicht een

belangrijk werk. In Antwerpen staat het bronzen beeld *Water sculpture* in het park van het Provinciehuis en op de Koolkaai kreeg in 1996 het werk *Fontein* een plaats. Op de stadscampus van de Universiteit Antwerpen reflecteert de Afrikaanse, bronzen *Waterdraagster* dan weer over de problematiek van de waterschaarste in een mondiaal perspectief. De mooiere, levensgrote versie in bijenwas uit 1998 kreeg ook in de overzichtstentoonstelling in Oostende tijdens het voorjaar 2013 een plaats. Het is een kleurrijke hommage aan de Afrikaanse vrouw, waarbij het warme geel van de was door de jerrycans een heldere toets blauw en rood meekrijgt en zo het kleurenpalet van Afrika weerspiegelt.

Bekend is ook het recentere bronzen beeld *Toeterman* of *De man van Vlaanderen*, dat een plaats kreeg naast het stadhuis van Kaprijke en een heel andere problematiek aansnijdt. Op diplomatieke wijze zei de kunstenaar daarover in de pers: “Als uitgangspunt voor het kunstwerk, heb ik mij de vraag gesteld welke gevoelens het nationaliteitsbesef bij mij oproept. Het resultaat is een man die iets verkondigt, vandaar de toeter in zijn mond, als symbool van zijn stem. Ik heb ook gekozen voor een man van het volk, daarom draagt hij een stofjas zoals de notarisklerk, de onderwijzer, de duivenmelker. Figuren die het woord voeren in een Vlaams dorp.”

Ook in Oud-Turnhout engageerde men de kunstenaar om een beeld te maken. Het thema hier was de nagedachtenis aan de socialistische politicus Karel van Miert, die in de zomer van 2009 aan een hartstilstand overleed. In de vijf meter hoge sculptuur, een man op een tak die in de verte tuurt, zit de passie van Van Miert voor zijn boomgaard verwerkt.

Geladener is de sculptuur *Fallen Dictator*, een verwijzing naar het standbeeld van Saddam Hoessein dat door de Amerikaanse troepen werd neergehaald na de invasie in Irak. Bij uitbreiding gaat het ook over de heersers die later ten val zijn gebracht door volksbewegingen. Dit gebroken beeld is natuurlijk tegelijk een kritische reflectie over het monument als machtsinstrument en zou helemaal tot zijn recht komen als het zelf een vaste plaats kreeg in de publieke ruimte.

Naast de monumentale bronzen zijn er nog die vele kleine publieke beeldjes van Aguirre die bij de uitreiking van de Vlaamse Cultuurprijzen, de Boekenuil en andere onderscheidingen aan de laureaten worden overhandigd.

SCHOONHEID IS ESSENTIEEL

Hoewel zijn werk toegankelijk is voor een breed publiek, heeft Philip Aguirre y Otegui lang moeten wachten op erkenning van het officiële kunstcircuit. Een eerste bevestiging was het overzicht in het Openluchtmuseum Middelheim in 2008. Vijf jaar later mocht de kunstenaar zich verheugen in een mooie tentoonstelling in het Mu.ZEE te Oostende.

Het antwoord op de vraag waarom Aguirre niet eerder waardering uit deze hoek kreeg, is complex. Het was zeker niet bevorderlijk dat de kunstenaar, die sinds een paar jaar bij de Antwerpse Galerie Van de Weghe onderdak heeft gevonden, aanvankelijk geregeld van galerie wisselde. Bovendien laat Aguirre zich niet in een vakje stoppen, wat hem minder goed “verkoopbaar” maakt. De kunstenaar werkt met veel materialen en voorwerpen en ontwikkelde een heel breed en divers oeuvre, met onder andere in exotische oorden gevonden banale voorwerpen als schoenzolen, kalebassen, geblutste schalen en conservenblikken, gecombineerd met gips, hout, ijzer, zink, brons, papier en fotografie. Zelfs het factuurtje van het Chinees restaurant in Douala wordt omgevormd tot een kunstwerkje (*Chinoiseries Africaines*, 2011). In de publicatie bij de tentoonstelling in Mu.ZEE schrijft directeur Phillip Van den Bossche: “Philip Aguirre tekent, ontwerpt, boetseert, combineert, schikt en herschikt. Zijn atelier is een mentale plek, een architectuur in het hoofd. Daar en in de wereld vindt hij een spoor, een zool, maakt hij plaaster, klei, neemt hij een kalebas, plastic, een foto, een collage, ontstaat een maquette op schaal, wordt de schaal een menselijke maat, zoeken volumes naar een tijdelijk evenwicht en worden woorden beelden.”

Daar komt bij dat Aguirre in zijn mensengedichten zoekt naar gepolijste, harmonieuze vormen. De klassiek-esthetiserende aard van een groot deel van zijn werk ging in tegen de dominante trends van de voorbije decennia. Maar schoonheid is nu eenmaal essentieel voor de kunstenaar. “Zonder schoonheid zou ik niet aan kunst doen, zou ik niet aan een sculptuur beginnen”, zei hij ooit. En hij betreurde het dat schoonheid zo lang gebannen is geweest uit de hedendaagse kunst.

De kunstenaar heeft zijn voorliefde voor klassieke modernisten als Brancusi en Giacometti nooit onder stoelen of banken gestoken. Een foto uit 1996 toont zijn versie van Brancusi's eeuwige kolom, gemaakt van op elkaar gestapelde schalen in een dor Senegalees landschap. Ook voor de Mexicaanse kunstfotograaf Manuel Álvarez Bravo (1902-2002) heeft de Antwerpse kunstenaar een zwak. In de hedendaagse kunst kan vooral het werk van de in Mexico City wonende Belg Francis Alÿs hem bekoren.

Toegegeven, niet al het werk van Philip Aguirre y Otegui is even sterk. Sommige beelden zijn herkenbaar door hun rake typering, vertonen harmonische volumes, maar gaan toch niet diep genoeg om je echt te raken. Een voorbeeld van een beeld dat blijft steken in oppervlakkige anekdotiek is *Politicians*. Het werk, dat werd aangekocht

Philip Aguirre, *Fallen Dictator*, epoxy, 2.3 meter lang, 2005
Foto © Koen de Waal.

door het Vlaams Parlement, toont twee politici die elkaar begroeten, maar daarbij vooral oog hebben voor de lens van de fotografen.

Veel sterker is bijvoorbeeld *Algeciras acoge* (2009), waarbij een politieagent een deken drapeert over een aangespoelde, onderkoelde vluchteling in Gribaltar. Hier is Aguirre erin geslaagd een krantenfoto om te zetten in een tijdeloos beeld dat zich onder meer door de plooiënval van de deken inschuift in de lange kunsthistorische traditie van expressie via drapering. Dat dit soort voldragen beelden veruit de overhand hebben in zijn oeuvre bleek overduidelijk op de overzichtstentoonstelling in Oostende. Deze recente museale aandacht voor het werk van Philip Aguirre is een vorm van gerechtigheid. Olie drijft boven, uiteindelijk.
